

SCHILDERS OP STUDIEREIS IN DEN VREEMDE

*Opening der Congo-tentoonstelling
van J. Callaert
door Gouverneur-generaal Cornelis
op 1 oogst te Middelkerke*

DE CONGO-REIS VAN JACQUES CALLAERT

Jacques Callaert is nu reeds sedert een zevental jaar gevestigd te Middelkerke, waar hij een modern appartement met gallerij op de zeedijk bewoont. Hij heeft een tamelijk avontuurlijk leven achter de rug. Zoals verscheidene onzer kunstschilders is ook hij geen geboren Westvlaming (° Gent 7 oktober 1921). Bij het begin van de oorlog werd hij als student-werkweigeraar aangehouden; hij was toen nog aan de academie en had reeds een paar tentoonstellingen gehouden, na humaniorastudies in S. Gregorius te Ledeberg. Hij werd links en rechts in Duitsland te werk gesteld, maar vooral te Berlijn; het nakende einde en de ineenstorting van het regiem laten hem toe weg te vluchten en te voet naar het zuiden te trekken; na een wekenlange tocht belandt hij in Zwitserland, van waar hij naar Frankrijk verder reist. Het internationaal oorlogsgebeuren laat hem nog niet los: hij tekent voor een jaar als vrijwilliger bij het Amerikaans leger. Van het voortzetten der onderbroken studiën voor

architect komt na zovele jaren niets meer in huis; wel had hij zich altijd gedurende zijne Wanderjaren met teken- en schilder-kunst ingelaten. Na zijn demobilisatie beslist hij het schilderen nu ernstig te gaan aanpakken en er zijn levensberoep van te maken. Hij studeert een tijdlang portretkunst aan de Académie libre te Parijs — een nuttige referentie voor het betere publiek —, exposeert, reist vooral veel in het buitenland, want hij wil steeds maar zijn inspiratie vernieuwen. Hij gaat het publiek zoeken waar het te vinden is en verblijft meestal gedurende het zomerseizoen te Middelkerke en gedurende het winterseizoen in buitenlandse toeristische centra o. m. herhaaldelijk te Arosa in Zwitserland. Hij specialiseert zich in het portret en het landschap en doet goede zaken overal waar hij exposeert. Natuurlijk moest Congo hem aantrekken; reeds lang had hij naar de mogelijkheid gezocht om het te bezoeken; na vele maanden inspanning gelukte hij erin een reisbeurs te

verkrijgen van de toenmalige minister van koloniën. Hij wenst echter een meer avontuurlijk en sportief karakter te geven aan zijn reis en beslist tenslotte met een Porsche-wagen een volledige ronde van Congo af te leggen. Bij het begin van dit jaar kon de tocht inzetten; na een voorspoedige zeereis brengt de Baudouinville hem op 3 februari te Matadi. Het zal nu een trek van nagenoeg 20.000 km worden, een sportieve prestatie die nog steeds een zekere betekenis heeft, ook al zijn de wegen op de meeste plaatsen natuurlijk niet meer wat zij waren in de pionierstijden. Het gaat over Leopoldstad (4 februari), Kikwit, Mushenge, Luluaburg (28 februari), Kamina (3 april), Jadotstad, Elisabethstad (18 april), Albertstad (12 mei), Bukavu (15 mei), Usumbura, Ruwenzori, Beni, Stanleystad (12 juni), om langs de Congo-stroom te Leopoldstad terug te keren, waar de Porsche arriveert op 27 juni.

Het is vanzelfsprekend dat niet steeds de rechte weg werd genomen en dat er afwijkingen werden gemaakt, vooral om de gebieden der meren en der bergen te bezoeken, evenals de nationale parken. Wie even op de kaart van Congo wil nakijken zal kunnen merken dat inderdaad de volledige kring rond Congo en Ruanda-Urundi werd afgewerkt; er werd zelfs een stuk Engels Uganda bijgenomen. Maar op het sportieve karakter van de reis moeten wij hier de nadruk niet leggen, vermits het artistieke aspect alleen ons aanbelangt.

Deze reis stond inderdaad uitsluitend in het teken van de kunst. Het verblijf in de grotere centra, met belangrijke blanke nederzettingen, werd natuurlijk aangewend om te exposeren. Op de meeste plaatsen bestaat een afdeling van de U.A.A.L. (Union d'Accueil Artistique et Littéraire), een organisme dat onder de directie staat van Prokureur-Generaal Dumon; de plaatselijke notabelen maken steeds deel uit van de afdelingen; zij zorgden voor ruimte, materiaal, publiek en publiciteit voor de tentoonstellingen van *Monsieur Callaert-peintre* (alles is natuurlijk eentalig Frans...). De belangstelling was overal zeer groot (enkele plaatsen zoals Kamina niet te na besproken) en de verkoop zeer bevredigend, wat eerder uitzonderlijk is in Congo.

Maar het doortrekken der uiterst kleurrijke en gevarieerde streken was natuurlijk voor een kunstenaar het voornaamste. Als het moederland een van haar kunstproducenten naar Congo verstuurt, dan voorziet zij hem van een officieel document, een soort vrachtbrief om het op minder eerbiedige manier uit te drukken; dank zij dit stuk hoeft hij zich geen zorgen te maken; hij loopt geen gevaar in het oerwoud te moeten kamperen bij de wilde dieren; overal wachten hem onderdak en boys, die door de administratie verschaft worden. Hij kan dus kommerloos reizen (als hij maar niet vergeet op tijd benzine te nemen); hij houdt halt waar hij wil, laat het landschap in zich doordringen, maakt schetsen of zelfs volledig afgewerkte doeken, filmt, fotografeert. Callaert maakte op zijn reis honderden schetsen en tientallen schilderijen, maar verbruikte bovendien film- en fotopellicule in industriële hoeveelheden.

Het is onbegonnen werk al het merkwaardige dat een dergelijke reis biedt ook maar te vermelden. Ja, hij heeft het opperhoofd Talumé met de driehonderd vrouwen gezien, de man die de vlag uitsteekt boven zijn hut als hij visite uit België krijgt en die steevast de complimenten laat overmaken aan Bwana Baudouin, die hem ook goedendag is

komen zeggen. Callaert is niet ver daarvan af op de kunstschool van Mushunge geweest, waar Broeder Pieter, een Hollander, jonge inlanders opleidt. Hij heeft bij de Benediktijnen van Kansenia het prachtige berglandschap met de schilderachtige watervallen bewonderd. Hij heeft te Bakwanga een stuk kwarts met een grote geïnkruisteerde diamant gevonden langs de weg en het braafjes afgegeven aan de directie der ontginning. Hij is bij Albertstad en het Tanganykameer met wagen en al bijna gezonken in het water dat de baan overspoelde. Hij heeft bij Buvaku met de schilder Serneels gedronken en bij Usumbura met wijlen de Mwami Mutara gegeten. Hij is ook op de brug gaan staan dicht bij de plek, waar de olifanten ten behoeve van de toeristen dagelijks hun toilet maken tussen tussen zes- tien en zeventien uur (ook de zondag). Hij heeft de min of meer georganiseerde primitieve dansen bijgewoond, in de romantische evenaarsnachten. Hij is als eenieder verbaasd geweest over de eeuwige sneeuw van de Ruwenzori, maar nog meer over de eigenaardige beplanting van de bergflanken en de koddige beeraapjes, die er rondstoeien. Hij heeft gereden op de grote baan, waarlangs wijsgeworden pygmeeën naar het voorbeeld der Volendammers in nationale kledij komen prijken om er zich te laten fotograferen en om er aan de Amerikanen authentieke bogen en dito vergiftigde pijlen met gedroogd mensenbloed te verkopen. Hij heeft bij Stanleystad staan gapen naar de waterconstructies waarmee de Wagenias op de versnelingen van de Congo-stroom vis vangen (zie schilderij); hij heeft zich op de stroom gewaagd op de pirogen van de Lokelés en heeft geluisterd naar de verhalen over de bloedige veten tussen genoemde stammen. Hij kreeg het noch met leeuwen noch met tijgers aan de stok, maar heeft wel eens volle gas moeten geven als een jaloerse olifant met geheven tromp en wijd wapperende oren op zijn Porsche aangestoomd kwam. Hij heeft de sympatieke veteraanmissionaris ontmoet, die hem vertelde over de tijd toen zij daar tevreden waren als zij na drie jaar Congo nog in leven bleven. Hij heeft er ook de storm medegemaakt, die weleens op de grote meren woedt. Dit en nog veel meer heeft aan zijn reis het nodige aan peper en zout gegeven, waarzonder de mooiste tocht eentonig wordt.

Toen Callaert te Leo aankwam kreeg hij de kans niet meer om er zoals hij van plan was nog te exposeren: de plaatselijke schildersglorie, de oude Portugees Marquez, was hem voor geweest. Als compensatie kreeg hij een uitnodiging op een gardenparty bij onze landvoogd Cornelis, die van zich zelf schrijft dat hij *un amoureux de la peinture* is. Op 7 juli scheept Callaert wederom in op de Baudouinville, maar nu heeft hij volle kisten schilderijen, kunstwerken en diverse Congolese curiosa bij, waarmee hij drie weken later, op 24 juli, te Antwerpen aan wal komt. Er bleef uiterst weinig tijd over om zijn Congo-tentoonstelling in de Casino van Middelkerke voor te bereiden; maar toch kwam hij klaar en kon zij op 1 oogst reeds door Gouverneur Cornelis geopend worden.

*

Tot nog toe hebt U hier geen woord gelezen over de aard van Callaert's schilderwerken. Wij hebben een stuk voor ons liggen, waarin een blijkbaar geleerd kritikus daar over spreekt met de geleerde bewoordingen, die men gewoonlijk

maar ziet gebruiken in de beruchte inleidingen tot het werk van abstracte schilders. Het stuk is niet getekend, zodat het niemand kan kwetsen als wij het hier voorstellen voor wat het is: een staaltje van de manier waarop sommige pedanten tegenwoordig maar al te dikwijls zowel de schilders als het publiek voor de gek houden. Om van deze woordenkramerij een idee te geven: de kritikus spreekt van des schilders *wordingsproces naar een optimaal expressievermogen; van een creatief vermogen dat niet langs een ingewikkelde weg evolueert naar een visie van het abstracte; van een minder revolterende evolutie in de kwantitatieve richting, die echter van een zodanige kwalitatieve inhoud is, dat zij een schitterende consoliderende invloed moet gehad hebben; het werk van Callaert is te fragiel, te subtiel voor het passief verwerken van een scherpe extremititeit; zijn kleurenregen is zodanig dat men nauwelijks van onder het imponerende weg te halen was; nochtans hij is er de man niet naar een cassante messteek als enig geldende avant-garde-waar te propageren; immers hij is te emotioneel ingesteld om zijn kunst te verintellectualiseren, maar hij is evenzeer esthetisch te scherp getekend om in een gearriveerd manierisme te blijven rondzwalpen...*

Spijts een herhaald en aandachtig herlezen van de tekst durven wij niet beweren alles begrepen te hebben, maar wij vermoeden dat deze parel onzer hedendaagse kritische literatuur wil aantonen dat de kunst van Jacques, die er een niet-cassant karakter op na houdt, toch actuele kunst is, hoewel het geen abstracte maar wel non-abstracte kunst is; kortom onze kritikus vraagt dat u het de schilder niet kwalijk zoudt nemen zo hij in het jaar 1959 nog figuratief schildert...

Geen enkel verstandig mens zal het een schilder kwalijk nemen figuratief te schilderen. Nochtans — waarom het verhele — het werk van Callaert behoort, voor zover wij het hebben gezien, grotendeels tot het brave, conventionele, technisch knappe, gedistingueerde, decoratieve, charmerende, pittoreske genre; het genre dat aangepast is aan en in de smaak moet vallen bij de grote meerderheid van het koopkrachtige publiek; het genre dat men aantreft in de vele gallerijtjes der toeristische centra, zij het Scheveningen of Concarneau, of Nice, of Venetië, of Bad Godesberg; een schilderkunst voor lieden die houden van dingen, die netjes zijn en goed begrijpelijk en probleemloos.

Wij raken hierbij een tragisch vraagstuk aan. Wij zullen dé laatste zijn om de steen te werpen naar de beroepschilder, die vermits hij beroepsschilder is, verplicht wordt de rijkere en dus meestal weinig smaak bezittende burgerij te behagen. Het is gemakkelijk zich aan deze verplichting te onttrekken als men van de schilderkunst niet moet leven, omdat men kapitaal bezit of een job, die ruim tijd overlaat voor het schilderen; of omdat men zich een naam verworven heeft en op de welwillendheid der grote kunstmanitous in den lande kan rekenen, zodat de collectionneur, die meestal geen mecenas is maar een speculator, het waagt uw productie, hoe zij ook zij, af te kopen, daarin gevolgd door de snobs, die er al evenmin iets van begrijpen (maar God weet hoeveel droog brood men dikwijls gegeten heeft en de duivel weet welke vernederende en mensonwaardige praktijken en welke doortrapte publiciteitsknepen er in vele gevallen gebruikt werden, voor het zo ver is...) Grandeur et misère du métier d'artiste!

Men begripte ons niet verkeerd. Er mag geen enkele *wezenlijke* superioriteit toegekend worden aan de abstracte kunst; zij is thans een modeverschijnsel, waarvan de veralgemening belachelijk en dwaas is, even belachelijk als bvb. de veralgemening van de romantische tranerigheid in de literatuur der vorige eeuw, waarover Chateaubriand zelf smalend schreef: *Une famille de René poètes et de René prosateurs a pullulé; on n'a plus entendu que des phrases lamentables et décousues; il n'a plus été question que de vents et d'orages, que de mots inconnus livrés aux nuages et à la nuit. Il n'y a pas de grimaud sortant du collège qui n'ait rêvé être le plus malheureux des hommes.* Zelfs wie zou houden van de *cassante messteek*, of wie een *cassant karakter* zou hebben (om de nooit volprezen bewoordingen van onze kritikus te gebruiken), is daarom nog geenszins verplicht abstract te schilderen; de figuratieve kunst biedt immers alle mogelijkheden der abstracte kunst en het is, menen wij, volstrekt niet bewezen dat het omgekeerde waar zou zijn. De abstract-doenerij van vele hedendaagse schil-

Jacques Callaert: De 'Wagenias' op de Congostroom bij Stanleystad
(Aangekocht door de Gemeente van Stanleystad)

ders is van dezelfde aard, van hetzelfde gehalte als het conventionalisme van anderen.

Het leven stelt zijn eisen; maar het zou toch moeten mogelijk zijn zich een terrein voor te behouden waar men rechtzinnig zichzelf kan zijn, vrij zowel van de smakeloze modeverschijnselen der zogezegde grrrote kunst als van de al even smakeloze 'kunstbehoefte' van het doorsneepubliek. In de literatuur lost men de moeilijkheid op een elegante manier op door een pseudonym te gebruiken voor een bepaald soort litteraire productie. Maar in de schilderkunst...

(Adres: Costa Brava, Zeedijk, Middelkerke).